

انتخاب منصور به نخست‌وزیری به معنی پایان سیاستمداران کهنسال شاهنشاهی

۳۰ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۲۳:۴۱

قیام ۱۵ خرداد به منزله پایان سیاستمداران کهنسال شاهنشاهی بود و شاه از سوی آمریکا مامور شد تکنوکرات‌های جوان و آمریکا را بر سر کار آورد با چنین فرایندی، حسنعلی منصور، در ۱۷ اسفند ۱۳۴۲ به نخست‌وزیری منصوب شد.

پس از اینکه کشمکش‌های درون هیئت حاکمه آمریکا بر سر انتخاب شاه یا امینی، سرانجام به ترجیح شاه و ابقای او انجامید، با برکناری امینی، شاه اسدالله علم را به عنوان نخست‌وزیر، مأمور اجرای اقداماتی کرد که به آمریکا وعده داده بود. مأموریت علم با بحران انجمن‌های ایالتی و ولایتی و بحران بزرگتر از آن، یعنی قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، رو به رو شد. به رغم سرکوبی خونین قیام، اما در عمل این دولت علم بود که کارآمدی خود را از دست داد و ناگزیر از کناره‌گیری شد.

برکناری علم به معنای پایان کارآمدی نسل کهنسال سیاستمداران ایرانی برای اجرای برنامه‌های آمریکا در ایران بود. دولت آمریکا نه تنها از این‌گونه سیاستمداران دولتی قطع امید کرده بود،

بلکه به گروه‌های اپوزیسیون رژیم از قبیل جبهه ملی هم امیدی نداشت. از این رو، از اوایل دهه ۱۳۴۰ در پی آن بود که تکنوکرات‌های جوان و متمایل به آمریکا را در قالب یک تشکل سیاسی سازماندهی کند و در این راستا، همواره توجه شاه را به ضرورت برگماردن جوانان معتمد به مشاغل مهم دولتی جلب می‌کرد.

کانون مترقی در پی چنین رویکردی پا به عرصه وجود گذاشت. به دنبال آن، شایعه به قدرت رسیدن کانون مترقی و حسنعلی منصور در تهران در سال ۱۳۴۲ گسترش یافت. هنگامی که شاه در فکر تعویض علم بود، با یک مقام آمریکایی دیدار کرد و ضمن بررسی مسائل، طرح‌های چند ماه آینده‌اش را با مقام آمریکایی در میان گذاشت. استوارت راکول، وزیرمختار آمریکا، در حاشیه طرح‌های شاه نوشت: «ما در اینجا به این نتیجه رسیده‌ایم که هسته اصلی سیاست‌های آتی شاه، منصور و کانون مترقی اوست. در آبان ۱۳۴۲ شاه دوباره با سفیر آمریکا دیدار کرد. اگرچه برخی از دیپلمات‌های آمریکا، از جمله هولمز، بر این باور بودند که «منصور از قابلیت کافی برای تشکیل یک حزب سیاسی و رهبری دولت برخوردار نیست، اما آمریکایی‌ها در جمع‌بندی نهایی خود او را مناسب یافتند.»

شاه در سال ۱۳۴۲ در یک اقدام نامتعارف، فرمانی صادر کرد و حمایت خود را از کانون مترقی ابراز داشت. این اقدام شاه آشکارا نشان می‌داد که زمان به قدرت رسیدن منصور نزدیک است.

در مهر ماه ۱۳۴۲ منصور با جولیسی هولمز، سفیر آمریکا در ایران، دیدار کرد و اظهار داشت که به گمانش ظرف سه یا چهار ماه آینده وظیفه تشکیل دولت جدید به او سپرده خواهد شد.

حسین فردوست در خاطرات خود می‌نویسد: منصور نیز از مهره‌هایی بود که توسط انگلیسی‌ها به آمریکا معرفی شد و لذا حمایت هر دو قدرت را به حد کافی پشت سر داشت. من از طرح نخست‌وزیری منصور اطلاع نداشتم، حوالی بهمن ۱۳۴۲ بود و محمدرضا برای مسافرت یک ماهه و بازی اسکی به سویس رفته بود. در این مسافرت‌ها معمولاً جلسات سالیانه او با رئیس MIA و شاپورجی برگزار می‌شد. روزی حسنعلی منصور برای دیدنم به ساواک آمد و پرسید که مگر دفتر ویژه اطلاعات با شاه تماس ندارد؟ پاسخ مثبت دادم. گفت از طرف من سؤال کنید که فرمان نخست‌وزیری من کی صادر می‌شود؟ گفتم من از این موضوع بی‌اطلاعم. گفت خود ایشان می‌دانند، شما کافی است تلگراف کنید، تلگراف شد. پاسخ چنین بود: پس از مراجعت به تهران، تلفنی مطلب را به منصور گفتم. گفت الان می‌آیم. به ساواک آمد پرسید که محمدرضا چند روز دیگر باز می‌گردد؟ گفتم حدود ۲۰ روز دیگر، گفت خیلی دیر می‌شود. تلگراف کنید فرمان را از همانجا صادر کند. تلگراف صادر شد. جواب رسید بگویند چه عجله‌ای دارد، به اضافه ممکن است زودتر به تهران مراجعت شود. منصور دیگر چیزی نگفت ولی از این موضوع ناراحت شد. به هر حال پس از مراجعت محمدرضا فرمان صادر و منصور نخست‌وزیر شد.

بدین گونه و با چنین فرایندی، حسنعلی منصور، در ۱۷ اسفند ۱۳۴۲ به نخست‌وزیری منصوب شد تا به عنوان یک تکنوکرات جوان و تازه نفس و آمریکاگرا، سیاستهای موردنیاز را به اجرا بگذارد. او مدتی پس از آغاز به کار، طرح مصونیت مستشاران نظامی آمریکا را که از قبل تهیه شده بود به مجلسین برد و به تصویب آنان رساند.

بدین ترتیب، مهم‌ترین مأموریت او یعنی برقراری دوباره کاپیتولاسیون، برای مصونیت آمریکایی‌ها در ایران صورت گرفت. روشن بود که ملت ایران و رهبران آن، نمی‌توانستند چنین ننگی را تحمل کنند. امام خمینی (ره) رهبری بلامنازع مبارزه با آمریکا را در این مقطع تاریخی به دست گرفته بود. او به شدت به کاپیتولاسیون واکنش نشان داد. این امر منجر به تبعید ایشان به ترکیه گردید. پس از تبعید ایشان، یکی از اعضای هیئت‌های مؤتلفه اسلامی، محمد بخارایی در اول بهمن ۱۳۴۳ منصور را به قتل رسانده و فرجام مأموریت او بدین گونه رقم خورد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۲۵۴۵/انتخاب-نخست-منصور-شاهنشاهی-کهنسال-سیاستمداران-پایان-معنی-وزیر-انتخاب>